

ONA TILINING MILLIY QADRIYATLARNI SAQLASHDAGI O'RNI

Dilrabo Maxmudova.

dilrabomaxmudova0622@gmail.com

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada ona tilining milliy qadriyatlarni saqlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Til xalqning ma'naviy boyligi, milliy o'zligi va madaniy merosining muhim qismi sifatida o'rganiladi. Maqolada ona tilining yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati, milliy qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazishdagi vazifasi hamda globallashuv davrida tilni asrash masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijasida ona tili milliy birlik va ma'naviy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri ekanligi asoslab beriladi.

KALIT SO'ZLAR. Ona tili, milliy qadriyat, ma'naviyat, milliy o'zlik, madaniy meros, til va jamiyat, davlat tili, til madaniyati.

KIRISH

Til insoniyatning eng buyuk ma'naviy boyliklaridan biri hisoblanadi. Har bir xalqning milliy o'zligi, madaniyati va qadriyatlari avvalo uning tilida namoyon bo'ladi. Shu sababli ona tili nafaqat aloqa vositasi, balki millatning ruhiy-ma'naviy qiyofasini belgilovchi muhim omildir. Til orqali xalqning tarixi, urf-odatlar, an'analari va dunyoqarashi avloddan-avlodga yetib boradi. Ona tili milliy qadriyatlarni saqlashda muhim o'rin egallaydi. Chunki xalqning boy madaniy merosi, og'zaki ijodi, maqol va matallari, urf-odatlar aynan til orqali yashab keladi. Til yo'qolsa, milliy qadriyatlarning katta qismi ham yo'qolib ketadi. Shu bois dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlarida ona tilini asrash va rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarning keng tarqalishi va internet tarmog'ining rivojlanishi yoshlar nutqiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim hollarda ona tiliga e'tiborsizlik, aralash nutq va chet so'zlarning ortiqcha qo'llanilishi kuzatilmoqda. Bu esa til madaniyatini saqlash masalasini yanada dolzarb qilib qo'ymoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — ona tilining milliy qadriyatlarni saqlashdagi o'rnini ilmiy jihatdan tahlil qilish, til va milliy ma'naviyat o'rtasidagi bog'liqlikni yoritish hamda yoshlarni ona tiliga hurmat ruhida tarbiyalashning ahamiyatini ko'rsatishdan iboratdir.

ASOSIY QISM

1-qism. Ona tilining jamiyat hayotidagi ahamiyati

Ona tili har bir millatning bebaho ma'naviy boyligi hisoblanadi. Til xalqning tarixi, madaniyati, urf-odatlar va milliy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli til nafaqat aloqa vositasi, balki millatning mavjudligini belgilovchi muhim omil hamdir. Dunyodagi har bir xalq o'z tilini asrab-avaylash orqali milliy o'zligini saqlab qoladi. Til yo'qolsa, millatning ma'naviy qiyofasi ham asta-sekin yo'qolib boradi. Til — millat boyligi ekanligi ko'plab olimlar tomonidan ta'kidlangan. Buyuk mutafakkir Alisher

Navoiy o'zining Muhokamat ul-lug'atayn asarida turkiy tilning boyligi va imkoniyatlarini ilmiy asosda yoritib bergan. U tilni xalqning eng katta boyligi sifatida baholab, ona tiliga hurmat bilan qarash zarurligini ta'kidlagan. Navoiy fikricha, til millatning ruhini aks ettiradi va uning ma'naviy darajasini ko'rsatadi. Jamiyat taraqqiyotida til va ma'naviyat o'rtasidagi bog'liqlik ham alohida ahamiyatga ega. Insonning dunyoqarashi, fikrlash tarzi va ma'naviy qadriyatlari ko'p jihatdan til orqali shakllanadi. Chunki inson avvalo o'z ona tili orqali bilim oladi, fikr yuritadi va atrofdagi olamni anglaydi. Shu sababli til ma'naviy kamolotning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Ona tili inson qalbida milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantiradi. Inson o'z tiliga hurmat bilan qarasa, o'z xalqining tarixiga, madaniyatiga va qadriyatlariga ham ehtirom bilan munosabatda bo'ladi. Bu esa jamiyatda milliy birlik va ma'naviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Tilning tarbiyaviy vazifasi ham juda muhimdir. Yosh avlodga milliy qadriyatlarni singdirishda ona tilining o'rni beqiyosdir. Xalq maqollari, hikmatli so'zlar, ertak va dostonlar orqali bolalar ezgulik, halollik, mehnatsevarlik kabi insoniy fazilatlarni o'rganadi. Ayniqsa, o'zbek xalq og'zaki ijodi yoshlarni ma'naviy tarbiyalashda muhim manba hisoblanadi. Masalan, xalq orasida keng tarqalgan:

“Tilga e'tibor — elga e'tibor”

maqoli ona tiliga hurmat xalq va millatga hurmat bilan teng ekanligini ifodalaydi. Yoki:

“Ona tilini bilmagan odam o'z ildizini bilmaydi”

degan fikr tilning inson hayotidagi naqadar muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Bugungi kunda yoshlar ongida ona tiliga hurmatni shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Chunki globallashuv davrida xorijiy tillarning keng tarqalishi ayrim yoshlarning ona tiliga e'tiborini susaytirishi mumkin. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarda aralash nutq, qisqartma so'zlar hamda chet tillaridan noo'rin foydalanish holatlari uchramoqda. Bu esa til madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktab, oila va jamiyat yoshlarni ona tiliga hurmat ruhida tarbiyalashi zarur. Maktablarda adabiyot va ona tili fanlarini sifatli o'qitish, kitobxonlikni rivojlantirish hamda milliy adabiyot namunalarini keng targ'ib qilish muhim ahamiyatga ega. Oila esa bolaning tilga bo'lgan munosabati shakllanadigan birinchi muhit hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ham davlat tiliga katta e'tibor qaratilmoqda. “Davlat tili haqida”gi Qonun ona tilining jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Davlat tilining rivojlanishi milliy qadriyatlarni saqlash va yosh avlodni ma'naviy tarbiyalashda muhim omil bo'lib qolmoqda. Xulosa qilib aytganda, ona tili jamiyat hayotining barcha sohalarida muhim ahamiyat kasb etadi. Til millatning ma'naviy boyligi, tarbiya vositasi va milliy o'zlikni saqlashning asosiy omillaridan biridir. Shu sababli ona tilini asrash, rivojlantirish va unga hurmat bilan munosabatda bo'lish har bir insonning muhim burchidir.

Bugungi globallashuv davrida dunyo xalqlari o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalar tobora kuchayib bormoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi,

internet tarmog'ining keng tarqalishi hamda xorijiy tillarning ommalashuvi insonlar hayotiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayon ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda ayrim milliy qadriyatlarga, jumladan ona tilining sofliги va nufuziga ham ma'lum darajada ta'sir etmoqda. Shu sababli globallashuv sharoitida ona tilini asrash va rivojlantirish dolzarb masalalardan biriga aylangan.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar bugungi yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylangan. Ayniqsa, ingliz tili dunyo miqyosida xalqaro aloqa vositasi sifatida keng qo'llanayotgani sababli ko'plab xorijiy so'zlar kundalik nutqqa kirib kelmoqda. Ayrim hollarda yoshlar o'z nutqida chet tillaridagi so'zlarni ortiqcha ishlatishi yoki o'zbekcha va xorijiy so'zlarni aralashtirib gapirishi kuzatiladi. Bu holat til madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Masalan, kundalik nutqda:

“like bosdim”

“online bo'ldim”

“story joyladim”

kabi aralash iboralar keng qo'llanmoqda. Bunday holatlar yoshlar nutqida ona tilining ayrim me'yorlari buzilishiga olib kelmoqda. Albatta, xorijiy tillarni bilish zamonaviy davr talabi hisoblanadi. Ammo boshqa tillarni o'rganish ona tiliga e'tiborsizlik bilan emas, aksincha uni hurmat qilish bilan birga olib borilishi kerak. Globallashuv jarayonida yoshlar nutqidagi o'zgarishlar ham tilshunoslar tomonidan jiddiy o'rganilmoqda. Ayniqsa, internet tilining qisqartmalar, oddiylashtirilgan jumlar va aralash so'zlardan iborat bo'lishi yozma nutq madaniyatiga ta'sir qilmoqda. Ba'zi yoshlar adabiy til me'yorlariga rioya qilmasdan yozishi yoki so'zlarni noto'g'ri talaffuz qilishi kuzatiladi. Bu esa tilning estetik va madaniy qimmatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ona tilining nufuzini oshirishda davlat siyosati muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasida davlat tiliga katta e'tibor qaratilib, tilni rivojlantirish va uning mavqeini mustahkamlash bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. “Davlat tili haqida”gi Qonun o'zbek tilining davlat va jamiyat hayotidagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda davlat idoralari, ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalarida davlat tilidan to'g'ri foydalanishga alohida e'tibor berilmoqda. Shuningdek, yangi lug'atlar, darsliklar va elektron resurslarning yaratilishi ona tilining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Til madaniyatini rivojlantirish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Til madaniyati insonning saviyasi, ma'naviyati va dunyoqarashini namoyon etadi. Nutqning ravon, aniq va adabiy me'yorlarga mos bo'lishi insonning madaniy darajasini ko'rsatadi.

Til madaniyatini rivojlantirish uchun:

kitobxonlikni keng targ'ib qilish,
badiiy adabiyotga qiziqishni oshirish,
ommaviy axborot vositalarida adabiy til me'yorlariga rioya qilish,
yoshlarni nutq madaniyatiga o'rgatish

muhim vazifalardan hisoblanadi. Ayniqsa, maktab va oliy ta'lim muassasalarida ona tili va adabiyot fanlarini sifatli o'qitish yoshlarning tilga bo'lgan hurmatini oshiradi. Chunki ona tilini sevgan inson o'z millati va madaniyatini ham qadrlaydi.

Globallashuv davrida ona tilini asrash har bir fuqaroning muhim vazifasidir. Tilni asrash orqali milliy qadriyatlar, madaniy meros va milliy o'zlik ham saqlanib qoladi. Shu sababli ona tiliga e'tibor va hurmat jamiyat ma'naviy taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

XULOSA

Ona tili har bir millatning ma'naviy boyligi va milliy o'zligining asosiy belgilaridan biridir. Til orqali xalqning tarixi, madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlari avloddan-avlodga yetib boradi. Shu sababli ona tilini asrash va rivojlantirish milliy qadriyatlarni saqlashning muhim sharti hisoblanadi. Maqola davomida ona tilining jamiyat hayotidagi ahamiyati, yoshlar tarbiyasidagi o'rni hamda globallashuv davrida tilni asrash masalalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijasida til nafaqat aloqa vositasi, balki ma'naviyat va milliy birlikni mustahkamlovchi muhim omil ekanligi aniqlandi.

Bugungi yoshlar ona tiliga hurmat bilan qarashi, uning boy imkoniyatlarini o'rganishi va nutqda adabiy til me'yorlariga rioya qilishi zarur. Chunki ona tiliga e'tibor millatga, tarixga va madaniyatga hurmat belgisi hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, ona tilini rivojlantirish va uning nufuzini oshirish jamiyat taraqqiyoti, milliy qadriyatlarni saqlash hamda yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonuni.

Alisher Navoiy — Muhokamat ul-lug'atayn.

Abdulla Avloniy — Turkiy guliston yoxud axloq.

O'zbek tilining izohli lug'ati.

Zamonaviy tilshunoslikka oid ilmiy maqolalar.

